

Duidelijkheid, moed en integriteit

Statements over deugden en ondeugden van een partij in verkiezingstijd

Statements ♦ *In het thematische deel van Idee wordt in ieder nummer een onderwerp vanuit verschillende invalshoeken onder de loep genomen. De zogenaamde statements 'vertalen' dit onderwerp naar de persoonlijke levenssfeer of vragen naar de persoonlijke opvattingen van betrokkenen bij het thema. Deze keer visies en uitspraken over de verkiezingen van '98 door de komende en gaande democraten: Bob van den Bos, Sietske Inberg en Nadja Jungmann.*

Te Braaf D66 wordt gestraft

Bob van den Bos was vice-voorzitter van D66 (1981-1984), lid Eerste Kamer (1985- 1986, 1991-1994) en lid Tweede Kamer (1994-1998). In zijn statement gaat hij in op de overeenkomsten tussen het electorale verlies van '81 en van '98. Een duidelijke conclusie is er niet, behalve dan die over meer duidelijkheid en moed.

"Waarom verliest D66 steeds weer na regeringsdeelname? Drie keer maakten we deel uit van een kabinet, even zo vaak ging het mis. Is dit ons onvermijdelijk noodlot of valt er wat aan te doen?"

Een vergelijking van de analyses van de recente verkiezingsnederlaag met die van 1981 levert opvallende overeenkomsten op. Ook tijdens het kabinet-van Agt zou D66 te weinig herkenbaar zijn geweest. Ik herinner mij hoe ook in die periode de klachten over vaagheid en overnuancering in de stellingname niet van de lucht waren. Wie politieke ruzie maakt, krijgt publicitaire aandacht en deze is essentieel voor het werven van kiezers. Ook toen leken de conflicten vooral te gaan tussen de twee andere coalitiepartners, te weten CDA en PvdA. Net als

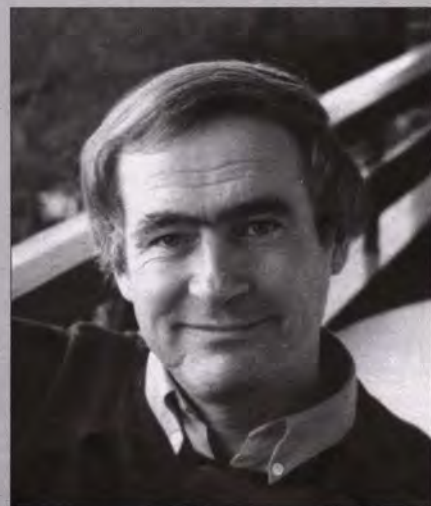
nu de tegenstelling door de media is teruggebracht tot een strijd tussen twee aanvoerders: Kok en Bolkestein, leek in '81 het conflict vooral om Den Uyl en Van Agt te draaien. Net als nu zou D66 ook toen niet aan de voor de verkiezingen gewekte verwachtingen hebben voldaan. Net als nu kwam ook toen de succesvolle lijsttrekker en gezichtsbepalende figuur Terlouw als minister onder vuur te liggen. Net als nu zou D66 ook toen haar milieugezicht verloren hebben en ook het sociale aspect ondergeschikt hebben gemaakt aan de economische overwegingen.

Er is echter ook sprake van een opmerkelijk verschil tussen de twee periodes. Tijdens de kabinetsdeelname in de jaren '80 waren er veel meer interne spanningen binnen D66 dan in de afgelopen tijd. Ook braken er toen nog al eens stevige ruzies uit tussen onze bewindslieden en de eigen fractie. Sommigen noemen dit een gezonde vorm van dualisme, anderen spreken van een electoraal dodelijke tweespalt. In de afgelopen periode is de fractie juist het tegendeel verweten, namelijk te weinig dualisme en een te grote volgzzaamheid ten opzichte van het kabinet. Inderdaad wilde de fractie de

fatale verdeeldheid uit het verleden voorkomen en heeft zich soms tegen wil en dank geschikt naar de compromissen van het kabinet. Conclusie, meer dualisme ('80-'81) noch minder dualisme ('94-'98) heeft tot positieve resultaten geleid.

Evenals na de vorige verkiezingsnederlaag zoeken sommige partijgenoten de oorzaak van de neergang van D66 in de partijorganisatie en de eeuwig tekortschietende inter-

Bob van den Bos

ne communicatie. Ik geloof daar niets van. Met precies dezelfde interne structuren waar we nederlagen mee leden hebben we immers ook de grootste overwinningen geboekt.

Verliezen na kabinetsdeelname is geen onafwendbaar lot. D66 is in principe in staat de volgende keer weer een overwinning te boeken. Makkelijk zal dat echter niet zijn. Als nog kleinere junior partner dan de vorige keer in een paars kabinet zal het nog moeilijker zijn een eigen profiel te

Duidelijkheid, moed en integriteit

verwerven. Daar staat tegenover dat zowel de PvdA als de VVD er belang bij heeft om D66 bij de coalitie betrokken te houden. Als sociaal liberale partij is D66 de onmisbare makelaar tussen de klassieke tegenvoeters: liberalen en sociaal-democraten. Belangrijker nog is dat onze paarse partners heel goed beseffen dat D66 vanuit de oppositie

electoraal veel meer bedreigend is dan vanuit de coalitie. Deze houding van PvdA en VVD schept een politieke ruimte waar we optimaal gebruik van moeten maken. D66 zal daarom in de komende periode de confrontatie niet moeten schuwen en bewust risico's moeten nemen. De partij zal duidelijk positie dienen te kiezen, ook als we daarmee op korte termijn het onderspit delven. Vooral als het gaat om D66-onderwerpen zoals bestuurlijke hervormingen, milieu, zorg en bio-industrie. Een te braaf D66 wordt afgestraft door de kiezers."

Krachtige, uitgesproken politiek op lokaal niveau

Sietske Inberg, namens D66 lid van de gemeenteraad van Leeuwarden en gelouerd kaderlid, blikt terug op de campagne en zet de sterke en zwakke punten naast elkaar. Minder centrale beoefening, sterkere lokale politiek.

"It paed waerm hâlde. Het is waarschijnlijk een friesisme wanneer je in het Nederlands deze uitdrukking gebruikt, het pad warm houden, maar het omschrijft m'n gevoel na de uitslag van zes mei. We zijn weer op de goeie weg, de partij is vergeleken bij de voor-vorige verkiezingen met twee zetels gegroeid, gestaag maar gedegen mag onze lijfspreuk zijn, we moeten de gang er nu in houden.

Na de gemeenteraadsverkiezingen was de stemming bij ons iets minder. Van vijf raadsleden en een wethouder gingen we naar twee raadsleden, waarbij ik als vrouw op de derde plaats met voorkeurstemmen mijn eigen fractievoorzitter op plaats twee passeerde. We hadden met een halvering rekening gehouden. De uiteindelijke uitslag was voor ons een heel wrang resultaat van het eeuwige gelijk van de kiezer. Hard werken in het college leverde ons als klein, maar dapper partijtje, verlies op!

Maar goed, voor zover ik weet hebben we nu als partij in Nederland een unicum bereikt: de eerste vrouwelijke lijsttrekker die in een kabinetsformatie meedoet. Dat doet me weer deugd, vooral omdat Els Borst het karakter van D66 uitdraagt:

een partij die inderdaad wel eens foute beslissingen neemt, maar nooit te beroerd is om die ter discussie te stellen en voor betere in te wisselen.

De foute beslissingen. Inhoudelijk denk ik dat we niet in staat zijn geweest een consequente visie op milieu en economie neer te leggen. In de besluitvorming valt de ene keer de beslissing ten voordele van het milieu uit (de varkens), de andere keer ten voordele van de economie (Schiphol). Een op alle terreinen consistent verhaal over het verband tussen milieu en economie geven we niet. Vooral wat verkeer en infrastructuur betreft is een wisselvallige houding waar te nemen, zeker voor de niet tot in de details ingevoerde kiezer.

Als je zwaar inzet op railvervoer en beperkte vliegbewegingen, kun je niet tegelijkertijd dubbele verhalen over de Betuwelijn houden.

Ook vind ik dat we ons te veel afzijdig hebben gehouden van de allochtonenproblematiek. Het idee leeft dat het niet beschaafd is te onderkennen dat er specifieke problemen bestaan voor en met allochtonen in Nederland. Deze opvatting is D66 onwaardig. Je kunt deze kwestie niet aan Bolkestein overlaten. Integratie in Nederland gecombineerd met forse investeringen, zowel moreel als financieel, in de landen van herkomst is toch een D66-item?

Meeregeren is ten koste van onze profilering gegaan, dat is duidelijk. Zelfs als we daarvoor in de kabinetsformatie een zekere schadeloosstelling krijgen, dan nog zullen

we de komende periode onze standpunten en mensen veel meer en beter over het voetlicht moeten brengen. Het is niet per definitie zo dat een oppositiepartij dat beter kan, zie het verlies van oppositiepartij CDA, maar het geeft wel meer ruimte om standpunten neer te zetten zonder ze volledig plat te nuanceren. Om een lokaal voorbeeld te noemen: dankzij de stemmen van de D66-fractie is in Leeuwarden het gymnasium als aparte stroming behouden gebleven en mede dankzij onze inzet is het prachtige oude gymnasiumgebouw behoed voor sloop. Daarover hebben we niet of nauwelijks op de trom geslagen omdat onze wethouder als portefeuillehouder onderwijs met veel lange tenen rekening had te houden.

Nu we dan toch in de gemeentepolitiek voor het grootste deel in de oppositie zijn

Sietske Inberg

geraakt, lijkt het me een verademing om de rollen eens om te draaien. Een krachtige uitgesproken politiek bedrijven op lokaal niveau, zodat bij de volgende kamerverkiezingen gezegd zal worden dat de voor D66 glorieuze overwinning totaal is toe te schrijven aan de gemeentepolitiek. Het pad kan nog wel eens heet worden."

Nadja Jungmann

Nadja Jungmann is het jongste gemeenteraadslid voor D66 in Nederland. Zij brengt 'oude' politieke waarden van D66 in herinnering: integriteit, durf en originaliteit.

"De vierentwintig zetels die D66 vier jaar geleden bij de verkiezingen haalde, waren er misschien wel meer dan we werkelijk waard waren. De tijdgeest zat mee. Nadat het CDA de AOW ter discussie had gesteld, was het gevoel dat de Christen-democratie niet meer automatisch in het centrum van de macht moest staan sterker dan ooit. In het voorjaar van 1994 won D66 ook zetels op dit gevoel en niet alleen op haar ideeën. Er zou een Paars Kabinet komen en alles zou anders worden. Immateriële zaken, zoals euthanasie, drugsbeleid en het homo-huwelijk, die met de christen-democraten niet te regelen waren, zouden we allemaal voortvarend ter hand nemen. De politieke cultuur in Den Haag zou veranderen. Dualisme zou zegevieren in de Tweede Kamer, debatten zouden we open aangaan. Natuurlijk zou het moeilijk worden samen met 'aartsrivalen' PvdA en VVD, maar op basis van argumenten zouden de beslissingen worden opgenomen.

Na de enorme winst in 1994 is de overwinning groes te lang blijven hangen. Juist voor

Duidelijkheid, moed en integriteit

Een gebrek aan zelfreflectie en een tekort aan durf

D66 was het van belang om de bovenstaande zaken te stimuleren en uit te dragen. Maar Paars bleek heilig. Alleen Bolkestein deed soms een poging om tot dualisme te komen. Ook de immateriële zaken werden niet al te voortvarend aangepakt. Met veel discussie kwam er een slap aftreksel van het homo-huwelijk, een goede euthanasie-regeling liet ook op zich wachten. En ook de politieke cultuur veranderde niet wezenlijk. Het gaat er bij bewindslieden niet altijd om of zij zelf iets fout doen of een gebeurtenis hadden kunnen voorkomen. Ministers en staatssecretarissen zijn de gezichten van ministeries. Als een ambtelijk apparaat in de publieke opinie in opspraak komt, dan is het voor de duidelijkheid naar de burger toe van belang dat een bewindspersoon zich dat aantrekt. Het recente voorbeeld van de ontsnapping van Dutroux in België is daar een mooi voorbeeld van. Door op te stappen geven ministers niet aan dat zij zelf niet goed functioneren. Zij geven aan dat er in het apparaat iets moet gebeuren en pas als zij zelf plaats maken kunnen er lager in het apparaat substantiële veranderingen worden doorgevoerd. Dit is een politieke verantwoordelijkheid waarmee er duidelijkheid wordt gecreëerd waarvan D66 zich moet afvragen of deze niet belangrijker is dan het uitzitten van de rit Paars of het 'vallen' van een bewindspersoon. Als bewindslieden om zuivere redenen aftreden, kunnen zij op een later tijdstip altijd zonder problemen terug keren. Dat zijn bewindslieden die staan voor integriteit en integriteit dat is toch D66?

Maar behalve dat het misschien wat ambitieus was om meteen de cultuur te veranderen, lukte het ook niet zo goed om onze boodschap uit te dragen. De prikkelende D66 ideeën waren er misschien niet meer voldoende en als ze er waren, dan kregen we ze niet duidelijk naar de burger vertaald. Het leek wel of met het 'volwas-

sen' worden van de partij, ook de 'rebellende puber-ideeën' verdwenen. Maar de jeugd heeft toch de toekomst? Prikkelende ideeën zijn nodig om de samenleving in ontwikkeling te houden. Het leek wel of het juist op het sterkste punt van D66-ideeën-vorming - even allemaal niet meer lukte. Misschien hadden we ons wel niet (meer) voldoende gerealiseerd wat het betekent om in de praktijk te regeren, wat het betekent om de eigen ideeën binnen compromissen te realiseren. Ook vele raadsfracties die na de winst van 1994 in de colleges werden vertegenwoordigd liepen tegen dit probleem aan. Druk met de dagelijkse politieke gang van zaken is het moeilijk om je tot enige zelfreflectie te zetten. En als dit al lukt, dan is het vers twee om daadwerkelijk ten koste van een crisis achter je ideeën te blijven staan. Aan de andere kant is D66 een partij waar geen volksmenners en straatvechters in zitten. En daar moeten we trots op zijn.

Geen one-liners gebruiken, maar rustig de argumenten afwegen en nuanceren. Een partij moet haar aard nooit verloochenen. Maar wie niet sterk is in het straatvechten, moet slim zijn. Gebruik de aanwezige kennis in de partij voor stukken op de opiniepagina's van de dagbladen. Publiceer boeken waarin je de problemen op hun merites benadert. Zoek inventief die wegen die recht doen aan de aard van de partij en loop niet achter anderen aan als die zich opstellen op een manier die ons eigenlijk niet aanstaat. Misschien is onze werkelijke waarde wel 14 zetels. Daar heb ik geen problemen mee. Waar ik wel moeite mee heb is dat de praktijk ons inmiddels geleerd heeft dat wij niet zo sterk zijn in zelfreflectie en dat wij niet zoveel durf hebben als ik altijd dacht. Zowel lokaal als landelijk bleek 'regeren' zonder dogma's en puur op basis van argumenten moeilijker dan gedacht."